

Puutteineenkin viestintätutkimuksen klassikko

Armand Mattelart (2003). **Informaatioyhteiskunnan historia.** Vastapaino, Suom. Risto Suikkanen

Kevään 2006 Ranskan nuorisolevottomuuksien ja Sorbonnen yliopiston opiskelijalakon jälkeen ranskalaisvaikutteinen vasemmistointellektualismi vaikuttaa hyvin eurokeskeiseltä ja väkinäiseltä yritykseltä luoda digitaalisen teknologian hallitsemalle globalisaatiolle jotakin vaihtoehtoista toimintaa. Nykyinen pariisilainen emeritusprofessori Armand Mattelart kuitenkin jaksaa esittää ”meidän tehtäväksemme” kielitäytyä ”vääristä kokkapuheista” ja teknoglobaaleista harhoista”.

Ajatusten taustalla on luettavissa vahva usko Ranskan suuren vallankumouksen kaikkivoipaisuuteen ihmiskunnan tulevaisuudenkin viitoittajana. Mattelartin sanojen mukaan Ranskan vallankumous, ”kalkyylikielen todentamisen suuri hetki, teki siitä kansalaisten yhdenvertaisuuden sekä yleismaailmallisten arvojen mitan.” (s.10). Myös tieteen kehitys sai Mattelartin mukaan sysäyksen tästä maailmanhistorian mullis-

tuksesta: ”Oli kuitenkin odotettava Ranskan suurta vallankumousta, ennen kuin Maan pituuspiirien laskenta, jonka perusteella metri määriteltiin, sai ratkaisunsa” (s.13).

Näin siitäkin huolimatta, että Ranskan vallankumouksen ihanteet vapaudesta ja tasa-arvosiuudesta toteutuivat Amerikan Yhdysvalloissa paremmin kuin sääty-yhteiskuntien Euroopassa. Yhdysvallat on Mattelartin analyysissä kritiikin kohde, mutta ei Ranskan vallankumous, vaikka se tukahdutti alueellisia kieliä ja kulttuureja eivätkä myöskään sosialistiset maat tukahduttaessaan lähes kaiken vapaan kansalaistoiminnan.

Kun muistaa, että Mattelart on työskennellyt keskeisesti Latinalaisessa Amerikassa, oudoksuttaa hänen vahva eurokeskeisyytensä. Esimerkiksi amerikkalaisuuden tarkastelussa odottaisi 2000-luvulla Fukuyaman ja Huntingtonin kritiikin ohella analyysia myös muiden sivilisaatioiden roolista ja esimerkiksi kiinalaisen ja intialaisen kulttuurin merkityksestä globalisaation kehitykselle. Japania Mattelart käsittelee, mutta lähinnä samaan tapaan kritikoiden kuin Yhdysvaltoja.

”Japanista piti tuleman historian ensimmäinen informaatioyhteiskunta. Vuonna 1945 käynnistynyt kehitys jaettiin neljään toisiinsa limittyvään vaiheeseen” (s.100). Nyt 2000-luvulla olisi ollut kiinnostavaa verrata kehitystä Etelä-Koreassa, jossa uusi digitaalinen osaaminen on edennyt nopeasti, mutta sitä Mattelart ei tee.

Viestinnän sotilaallinen ja geostrateginen näkökulma

Tutustuin Mattelartiin jo vuonna 1972 Philadelphian yliopistossa. Hän ei puhunut englantia, mutta esitelmöi espanjaksi. Mattelart on syntyjään belgialainen, mutta työskenteli tuolloin Allenden Chilessä yhteiskuntatieteilijänä. Sain häneltä monia kirjoja, joihin Armand kirjoitti minulle omistuskirjoitukset ranskaksi ”vallankumouksellisella solidaarisuudella”. Hänen palava sosialismi-intonsa sytytti minutkin ja autoin mm. hänen ja Ariel Dorfmanin kriittisen Aku Anka-tutkimuksen kääntämisessä mm. suomen kielelle.

Mattelart kuuluu ehdottomasti länsimaisen, kriittisen

viestintätutkimuksen klassikoihin ja hänen arvostuksensa on laaja varsinkin latinalaisessa maailmassa. Hänen keskeinen teemansa on yleensä ollut viestinnän ja informaation sotilaallinen ja geostrateginen pohjittaminen ja Yhdysvaltojen ylivalan kritiikki. Kiinnostavaa tässäkin teoksessa on sivilisaation ja ajattelun logistiikan historia. Mattelart esittelee Harold Innisin ja Marshall McLuhanin ajattelua osana uuden sivilisaation mediakäsitteiden historiaa. Kirjan kääntäjä on ilmeisesti tehnyt oikean ratkaisun telekommunikaation kääntämisessä ”kaukoviestinnäksi” eikä ”pikaviestinnäksi”, kuten Suomen lainsäädännössä aikanaan tehtiin.

Wigipedian puuttuminen yksipuolistaa analyysiä

Puutteeksi kirjassa kuitenkin näen wikipedian problematiikan puuttumisen kokonaan, vaikka Mattelart pohtiikin vuonna 1895 Brysselissä perustetun kansainvälisen bibliograafisen instituutin toimintaa (s.40) ja ensyklopedistien filosofisia periaatteita vuodelta 1772 (s. 24). Voi olla, että kirjan kirjoittamisen aikaan wikipedia ei vielä ollut levinnyt nykyisiin mit-

toihinsa. Käsitykseni mukaan esimerkiksi juuri wikipedia on oivallinen esimerkki siitä, että elämme todella uudenaista, globaalin informaatioaikakauden todellisuutta, vaikka sitä kuinka radikaalisti arvostelisi.

Kirjan henki heijastaa hyvin ranskalaista ei-asennetta maailman nopealle muutokselle. Tämä vain tuntuu kovin tyhjältä sen todistusaineiston valossa, mitä Ranskan ja muiden maiden kaduilta ja yliopistoista on viime aikoina nähty. Mattelart uskoo silti yliopiston voimaan jälkiteollisen yhteiskunnan kritiikin harjoittamisessa: ”Yliopisto ei ole enää karismaattisen yhteisön pyhättö vaan teknokratian vastaisen yhteiskunnallisen liikkeen kehto. Kun opiskeleva nuoriso lähti liikkokannalle tämän täydessä hajoamistilassa olevan laitoksen poliittisen ja hallinnollisen päätöksenteon jäykkyyttä vastaan, se paljasti yhteiskunnallisten konfliktien luonteen ohjelmoiduissa yhteiskunnissa” (s.85).

Teos herättää lukijassa vastakysymyksiä

Mattelartin näkemykset herättävät ilkeitä vastakysymyksiä. Miksi suuri osa Ranskan kyvyk-

käimmistä tietotekniikan alan tutkijoista on siirtynyt työskentelemään parjattuun Yhdysvaltoihin? Miksi eurooppalaisen yliopiston uudistuminen näyttää etenevän pragmaattisemmin Englannissa kuin Ranskassa tai Saksassa? Miksi Mattelart ei esittele sellaisia uusia ja kiistellyjä käsitteitä kuin monilukutaidot tai moniälykyys? Sellaiset yritysmaailmaa, terveydenhoitoa ja sotilaallista toimintaa mullistavat toiminnot kuin e-oppiminen eivät häntä kiinnostaneet. Miksi hän ei kerro, miksi juuri Ranskassa monikulttuurisuuden ristiriidat ovat niin kärkejä ja väkivaltaisia, mutta eivät esimerkiksi Yhdysvalloissa?

Kirja ansaitsee kyllä tulla luetuksi eikä esittämäni kritiikki mitenkään vähennä vanhaa ystävääni kohtaan tuntemaani arvostusta. Kirjan ajatukset toimivat vasta-ajatusten katalysaattoreina. Vastauksia globalisaation ja digitaaliseen älykkyyden haasteisiin (Gardnerin esiinnostama käsite) voi kyllä hakea muualtakin kuin jälkiuusvasemmistolaisesta maailmankehityksen tulkinna.

TAPIO VARIS